

ขนาดของเซลล์เม็ดเลือดช้างเอเชีย

Size of Asian elephant (*Elephas maximus indicus*) blood cells.

เพ็ญศรี ธีระวัฒน์¹ ประสิทธิ์ วานิชสวัสดิ์วิชัย² และ ณัฐธัญ แสนบัวผัน¹
Pensri Teerawat¹, Prasith Wanichsawatwichai² and Natdhan Saenbuaphan¹

Abstract

Blood cells from blood smear of 78 asian elephants were measured. Elephant red blood cell has mean diameter of 9.3 μm while white blood cell : nonsegmented nucleus monocyte, segmented neutrophil, basophil, eosinophil, band neutrophil, bilobed or trilobed nucleus monocyte and lymphocyte has mean diameter of 16.3, 15.6, 15.5, 15.0, 14.0, 13.7 and 12.0 μm respectively. There is no link between gender and mean diameter of elephants blood cells ($p>0.05$), however, there is link between age and mean diameter of eosinophil and bilobed or trilobed nucleus monocyte ($p<0.05$).

Key words: blood cell, red blood cell, white blood cell, size, asian elephant

บทคัดย่อ

วัดขนาดเซลล์เม็ดเลือดช้างเอเชียจำนวน 78 เชือกพบว่าเซลล์เม็ดเลือดแดงมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ย 9.30 ไมโครเมตร ส่วนเซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 1 พู เซ็กเมนต์นิวโทรฟิล เบโซฟิล อีโอสิโนฟิล แบนด์นิวโทรฟิล โมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู และลิมโฟไซต์ มีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ยเป็น 16.3, 15.6, 15.5, 15.0, 14.0, 13.7 และ 12.0 ไมโครเมตร ตามลำดับ เพศไม่มีผลต่อขนาดของเซลล์เม็ดเลือด ($p>0.05$) แต่อายุมีผลต่อขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดอีโอสิโนฟิล และโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู ($p<0.05$)

คำสำคัญ: เซลล์เม็ดเลือด เม็ดเลือดแดง เม็ดเลือดขาว ขนาด ช้างเอเชีย

1 ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ภาคเหนือ อ.ห้างฉัตร ลำปาง 52190

Northern Veterinary Research and Diagnostic Center, Hangchat, Lampang 52190.

2 ศูนย์วิจัยและชันสูตรโรคสัตว์ภาคเหนือตอนล่าง อ.วังทอง พิษณุโลก 65130

Lower-northern Veterinary Research and Diagnostic Center, Wangthong, Phitsanuloke 65130

บทนำ

ช้างเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมที่มีขนาดใหญ่ซึ่งปัจจุบันนับวันแต่จะมีจำนวนลดลงไปเรื่อยๆ ตามสถิติพบว่าประเทศไทยมีช้างป่าประมาณ 2,000 เชือก และหากไม่อนุรักษ์อีก 30 ปีข้างหน้า ช้างอาจหมดไปจากประเทศไทย (ทวิโชค, 2542) ในการอนุรักษ์ช้างนั้นนอกจากจำเป็นจะต้องมีการดูแลและจัดการด้านต่างๆ เช่น แหล่งที่อยู่ แหล่งอาหารแล้ว สุขภาพก็เป็นอีกประการหนึ่งที่สำคัญต่อการอนุรักษ์ช้าง ค่าทางโลหิตวิทยาเป็นปัจจัยหนึ่งที่เชื่อบอกสุขภาพช้าง โดยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นประกอบการประเมิน สุขภาพ และ/หรือ ใช้เป็นข้อมูลบางประการในการวิเคราะห์โรคบางโรคที่มีผลกระทบต่อค่าทางโลหิตวิทยา

การศึกษาถึงขนาดของเซลล์เม็ดเลือดช้างนั้น มีผู้ทำการศึกษากันน้อย และใช้ช้างในการศึกษาน้อยเชือก ไม่ว่าจะเป็นในช้างป่าแอฟริกา (*Loxodonta africana*) ช้างเอเชียและช้างแอฟริกาที่เลี้ยงในสวนสัตว์ หรือในช้างเอเชียที่เลี้ยงในประเทศไทย (*Elephas maximus indicus*) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ามีจำนวนช้างให้ทำการศึกษาน้อย หรืออาจเป็นไปได้ว่าการนำค่าขนาดของเม็ดเลือดไปใช้ประโยชน์ได้ไม่มากเท่าค่าทางโลหิตวิทยาอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตามการวัดขนาดของเม็ดเลือดแดงมีประโยชน์ในแง่ของการบ่งบอกถึงภาวะที่เม็ดเลือดแดงมีขนาดไม่เท่ากัน (Anisocytosis) ซึ่งเกิดจากการมีเม็ดเลือดแดงที่ใหญ่กว่าปกติ (macrocyte) หรือเล็กกว่าปกติ (microcyte) ซึ่งภาวะที่เม็ดเลือดแดงมีขนาดไม่เท่ากันนั้นพบได้บ่อยในรายที่มีเซลล์เม็ดเลือดแดงอ่อน (reticulocyte) ในภาวะ re-

generative anemia (เจลิยว, 2540)

วัตถุประสงค์ของการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบเป็นข้อมูลพื้นฐานด้านโลหิตวิทยา และใช้เป็นข้อมูลประกอบในการวินิจฉัย วินิจฉัย และชันสูตรโรคเลือดในช้างในประเทศไทยต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

ตัวอย่างเลือดช้างสุขภาพปกติ จำนวน 78 เชือก ถูกนำมาวัดขนาดเม็ดเลือดจากเลือดป้ายสไลด์ที่ย้อมสี Modified Wrights Stain ในขณะที่ตรวจนับเซลล์เม็ดเลือดขาวแยกชนิด (Differential white blood cell count) โดยวิธี Battlement ที่เลนส์วัตถุกำลังขยาย 100X (Schalm *et al.*, 1975) โดยวัดเส้นผ่าศูนย์กลางของเซลล์เม็ดเลือดแดงและเม็ดเลือดขาวด้วยไมโครมิเตอร์ (micrometer) และกล้องจุลทรรศน์ Olympus® รุ่น BH-2 ซึ่งจะซูมวัดขนาดเซลล์เม็ดเลือดแดงที่มีรูปร่างกลม ในบริเวณที่เซลล์ไม่ซ้อนทับกัน สเมียร์เลือดละ 20 เซลล์ เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดซีกเมนต์นิวโทรฟิล และลิมโฟไซต์ วัดขนาดสเมียร์เลือดละ 10 เซลล์ ส่วนเม็ดเลือดขาวชนิดอีโอสิโนฟิล โมโนไซต์ แบนด์นิวโทรฟิล และเบโซฟิล จะวัดขนาดตามจำนวนที่สามารถตรวจนับได้ แต่ไม่เกินสเมียร์เลือดละ 10 เซลล์ เช่นเดียวกับวิธีของเจลิยวและคณะที่วัดขนาดเม็ดเลือดในกวาง (2541) ทั้งนี้จำแนกช้างเป็นกลุ่มตามช่วงอายุ คือ ช้างวัยเด็ก อายุ < 12 ปี ช้างวัยเจริญพันธุ์ อายุ 12-20 ปี ช้างวัยเติบโต อายุ > 20-46 ปี และช้างวัยสูงอายุ อายุ > 46 ปี (สุรเชษฐ์, 2537) นำข้อมูล ที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติ โดยการหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การ

วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) t-test และ Scheffe's test (ธงชัย, 2538; ศิริชัยและคณะ, 2540) เปรียบเทียบขนาดของเซลล์เม็ดเลือดชนิดต่างๆ ของช้างกับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดอื่นๆ

ผล

จากจำนวนช้างที่ทำการศึกษาทั้งสิ้น 78 เชือก แบ่งเป็นข้อมูลของเพศและอายุได้ดังตารางที่ 1

จากตารางที่ 1 พบว่า ช้างส่วนใหญ่เป็นช้างเพศผู้ (ร้อยละ 57.69) มีอายุช่วง >20-46 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 61.54)

ผลการวัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเซลล์เม็ดเลือดชนิดต่างๆ คือ เม็ดเลือดแดง (red blood cell : RBC.) เม็ดเลือดขาวชนิดอีโอซิโนฟิล (eosinophil : Eo.) เซ็กเมนต์นิวโทรฟิล (segmented neutrophil : Seg.) ลิมโฟไซต์ (lymphocyte : Lymp.) โมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 1 พู (nonsegmented nu-

cleus monocyte : Mono.1) โมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู (bilobed or trilobed nucleus monocyte : Mono.2-3) และแบนด์นิวโทรฟิล (band neutrophil : Band.) ได้ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ของขนาดเม็ดเลือดชนิดต่างๆ ดังแสดงในตารางที่ 2

เมื่อเปรียบเทียบขนาดของเซลล์เม็ดเลือดชนิดต่างๆ แยกตามเพศโดยใช้สถิติ t-test (ตารางที่ 3) พบว่าช้างเพศผู้และเพศเมียมีขนาดของเซลล์เม็ดเลือดแต่ละชนิดไม่แตกต่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบขนาดของเซลล์เม็ดเลือดแต่ละชนิดของช้างจำแนกตามอายุ โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) (ตารางที่ 4) พบว่าเม็ดเลือดแดง เซ็กเมนต์นิวโทรฟิล ลิมโฟไซต์ โมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 1 พู และแบนด์นิวโทรฟิลของช้างแต่ละกลุ่มอายุมีขนาดไม่แตกต่างกัน ($p>0.05$) ส่วนเม็ดเลือดขาวชนิดอีโอซิโนฟิล และโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู มีขนาดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p<0.05$)

จากการทดสอบความแตกต่างของแต่ละคู่

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศและอายุ

ข้อมูล	จำนวน (เชือก)	ร้อยละ
เพศ		
ผู้	45	57.69
เมีย	33	42.31
อายุ		
น้อยกว่า 12 ปี	11	14.10
12-20 ปี	8	10.26
>20-46 ปี	48	61.54
>46 ปี	11	14.10

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของขนาดเม็ดเลือดชนิดต่างๆ (ไมโครเมตร)

ชนิดเม็ดเลือด	ค่าเฉลี่ย (mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD)
RBC	9.3	0.5
Eo	15.0	1.1
Seg.	15.6	1.1
Lymp.	12.0	2.3
Mono.1	16.3	1.3
Mono.2-3	13.7	1.5
Band.	14.0	2.6

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบขนาดของเม็ดเลือดชนิดต่างๆ (ไมโครเมตร) จำแนกตามเพศ

ชนิดเม็ดเลือด	เพศผู้		เพศเมีย		t	P
	mean	SD	mean	SD		
RBC.	9.3	0.6	9.3	0.4	0.35	0.73
Eo.	15.1	1.2	14.9	1.1	0.75	0.46
Seg.	15.8	1.7	15.4	1.2	1.24	0.22
Lymp.	11.8	2.6	12.4	1.8	-1.09	0.28
Mono.1	16.3	1.3	16.3	1.4	-0.10	0.92
Mono.2-3	13.5	1.4	13.9	1.7	-1.11	0.27
Band.	14.7	1.2	13.4	3.8	1.63	0.11

โดยวิธีของเชฟเฟ (Scheffe,s test) พบว่ากลุ่มช้างที่มีค่าเฉลี่ยของขนาดฮีโมโกลินแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ ระหว่างกลุ่มช้างที่มีอายุน้อยกว่า 12 ปี กับกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 20-46 ปี ($p=0.04$) และระหว่างกลุ่มช้างที่มีอายุน้อยกว่า 12 ปี กับกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 46 ปี ($p=0.02$) ส่วนกลุ่มช้างที่มีขนาดของโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พูแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ คือ

ระหว่างกลุ่มช้างที่มีอายุน้อยกว่า 12 ปี กับกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 46 ปี ($p=0.03$) และกลุ่มช้างที่มีอายุมากกว่า 20-46 ปี กับกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 46 ปี ($p=0.01$)

เนื่องจากเม็ดเลือดขาวชนิดเบโซฟิลเป็นเม็ดเลือดที่พบได้น้อยมากจากการนับแยกแฉงชนิดเม็ดเลือดขาว จากช้างที่ทำการศึกษาทั้งหมด 78 เชือก ตรวจพบเบโซฟิลจากช้างเพียง 2 เชือก (ผู้

ตารางที่ 4 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของขนาดเม็ดเลือดชนิดต่างๆ (ไมโครเมตร) จำแนกข้างตามอายุ

ชนิดเม็ดเลือด	กลุ่มอายุข้าง				F-test	P-value
	<12 ปี	12-20 ปี	>20-46 ปี	>46 ปี		
RBC	9.1±0.2	9.2±0.5	9.3±0.3	9.5±1.1	1.27	0.29
Eo	14.2±1.1	14.4±1.5	15.3±1.1	15.3±1.0	3.60	0.02**
Seg	16.5±2.8	15.7±1.0	15.4±1.2	15.7±0.7	1.22	0.31
Lymp	12.5±2.7	12.3±2.9	11.7±0.7	11.9±2.2	0.22	0.88
Mono 1	16.9±2.2	15.3±0.4	16.1±1.1	16.9±1.6	1.91	0.14
Mono 2-3	13.2±1.5	14.3±2.0	13.5±1.4	14.6±1.4	3.24	0.03**
Band	16.8±1.6	14.5±1.1	14.1±1.4	13.0±5.0	1.96	0.14

** แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$)

1, เมีย 1) เชือกละ 1 เซลล์ วัดขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ 15 และ 16 ไมครอน จากข้างเพศผู้ และเพศเมียตามลำดับและด้วยเหตุดังกล่าวข้างต้น จึงมีได้นำค่าเส้นผ่าศูนย์กลางเม็ดเลือดขาวชนิดเบซิฟิลมาวิเคราะห์ทางสถิติตั้งเช่นเม็ดเลือดชนิดอื่นๆ

วิจารณ์

จากการศึกษาขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของเซลล์เม็ดเลือดชนิดต่างๆ ของข้าง (ตารางที่ 2) พบว่าเม็ดเลือดแดงของข้างมีเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ย 9.3 ไมโครเมตร เม็ดเลือดขาวชนิดโมโนไซท์ที่นิวเคลียสมี 1 พู มีขนาดใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับเม็ดเลือดขาวชนิดอื่นๆ คือมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางเฉลี่ย 16.3 ไมโครเมตร รองลงมาเป็น เซ็กเมนต์นิวโทรฟิล อีโอซิโนฟิล แบนด์นิวโทรฟิล โมโนไซท์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู และลิมโฟไซท์ตามลำดับ และเมื่อเปรียบเทียบขนาดของเซลล์

เม็ดเลือดแต่ละชนิดโดยจำแนกข้างตามเพศ (ตารางที่ 3) พบว่าเพศไม่มีผลต่อขนาดของเซลล์ แต่เมื่อวิเคราะห์โดยใช้ความแตกต่างระหว่างอายุ (ตารางที่ 4) พบว่าข้างที่มีอายุแตกต่างกัน มีขนาดของเม็ดเลือดขาวชนิดอีโอซิโนฟิลและโมโนไซท์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.05$) ซึ่งการที่ขนาดของเม็ดเลือดขาวชนิดอีโอซิโนฟิลและโมโนไซท์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู มีขนาดแปรผันกับอายุนั้น ยังหาผลงานวิจัยของผู้อื่นมาอ้างอิงหรือยืนยันผลการศึกษาคำนี้ไม่ได้ แต่มีข้อเสนอแนะที่อาจเป็นไปได้คือ อาจมีสาเหตุเนื่องมาจากการขาดสารอาหารบางชนิดของบางช่วงอายุ อายุของเม็ดเลือดขาวในกระแสเลือด การติดเชื้อโรค เป็นต้น ซึ่งสาเหตุดังกล่าวอาจส่งผลร่วมกันหรืออาจส่งผลเพียงลำพัง อย่างไรก็ตามควรจะต้องมีการศึกษากันต่อไป

เมื่อเปรียบเทียบขนาดของเม็ดเลือดชนิดต่างๆ ของข้างกับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดอื่นๆ (ตารางที่ 5) พบว่าเม็ดเลือดแดงของข้างมีขนาด

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลางของเซลล์เม็ดเลือดขาวกับสัตว์อื่นๆ (ไมโครเมตร)

ชนิดสัตว์	RBC.	Eo.	Seg.	Lymp	Mono.	Band.	Baso.
ช้าง เอเชีย ที่ทำการศึกษา	9.3	15	15.6	12	16.3 (Mono.1) 13.7 (Mono.2-3)	14	15.5*
ช้าง แอฟริกา	9.25 (Brown and White, 1980)	-	-	-	-	-	-
ช้าง เอเชีย	9.25 (Brown and White, 1980) 9.2 (Lewis, 1974)	-	-	-	-	-	-
โค	5.8 (Kramer, 2000 ^a)	10-15 (เฉลี่ยว, 2540)	10-15 (เฉลี่ยว, 2540)	8-15 (Kramer, 2000 a)	13-19 (Kramer, 2000 a)	-	11-14 (เฉลี่ยว, 2540)
สุกร	6 (Thorn, 2000)	-	Dec-15 (Thorn, 2000)	7-10 (small) 11-15 (large) (Thorn, 2000)	14-18 (Thorn, 2000)	-	-
แพะ	3.2 (Kramer, 2000 ^a)	-	-	-	-	-	-
แกะ	4.5 (Jain, 1993)	10-16 (เฉลี่ยว, 2540)	10-15 (เฉลี่ยว, 2540)	7-9 (small) 12-17 (large) (เฉลี่ยว, 2540)	12-18 (เฉลี่ยว, 2540)	-	10-16 (เฉลี่ยว, 2540)
ม้า	5-6 (Kramer, 2000 ^b)	-	-	-	-	-	-
สุนัข	7.0 (Meinkoth and Clinkenbeard, 2000)	10-15 (เฉลี่ยว, 2540)	10-15 (เฉลี่ยว, 2540)	7-10 (เฉลี่ยว, 2540)	14-18 (เฉลี่ยว, 2540)	-	-
แมว	5.5-6.3 (Clinkenbeard and Meinkoth, 2000)	-	-	-	-	-	-

* ค่าเฉลี่ยจากเพียง 2 เซลล์

- ไม่พบเอกสารอ้างอิง

ใหญ่กว่าเม็ดเลือดแดงของสัตว์ชนิดอื่น ซึ่งได้ผลเช่นเดียวกับที่ Silva and Kuruwita (1993^a, 1993^b) ได้ทำการศึกษาไว้ในช้างป่าและช้างเลี้ยงของประเทศศรีลังกา และเช่นเดียวกับที่ Brown and White (1980) ได้ทำการศึกษาในช้างอาฟริกาและช้างเอเชีย ที่พบว่าเม็ดเลือดแดงของช้างมีขนาดใหญ่และมีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลางใกล้เคียงกับที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี สำหรับขนาดของเซลล์เม็ดเลือดขาวของช้างและสัตว์บางชนิดไม่พบผู้ทำการศึกษา แต่เมื่อเปรียบเทียบขนาดของเซลล์เม็ดเลือดขาวของช้างกับสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น พบว่ามีขนาดไม่แตกต่างกันมากนัก

สรุป

1. เซลล์เม็ดเลือดแดงช้างมีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 9.3 ไมโครเมตร
2. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 1 พู เป็นเม็ดเลือดขาวที่มีขนาดใหญ่ที่สุด มีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 16.3 ไมโครเมตร
3. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดเซ็กเมนต์นิวโทรฟิลมีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 15.6 ไมโครเมตร
4. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดเบซิฟิลมีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 15.5 ไมโครเมตร
5. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดอีโอซิโนฟิลมีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 15.0 ไมโครเมตร
6. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดแบนด์นิวโทรฟิลมีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 14.0 ไมโครเมตร
7. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู มีค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 13.7 ไมโครเมตร
8. เซลล์เม็ดเลือดขาวชนิดลิมโฟไซต์มีค่า

เฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลาง 12.0 ไมโครเมตร จัดเป็นเม็ดเลือดขาวของช้างที่มีขนาดเล็กที่สุดเมื่อเทียบกับเม็ดเลือดขาวชนิดอื่นๆ

9. เพศไม่มีผลต่อขนาดของเซลล์เม็ดเลือดทุกชนิด

10. อายุมีผลต่อค่าเฉลี่ยเส้นผ่าศูนย์กลางของเม็ดเลือดขาวชนิดอีโอซิโนฟิล และโมโนไซต์ที่นิวเคลียสมี 2 หรือ 3 พู ($p < 0.05$)

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ จ.ลำปาง ที่อนุเคราะห์ตัวอย่าง คุณกัญญารัตน์ ผึ้งบรรหาร ที่ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ และให้คำแนะนำ และคุณกรรณิการ์ ไชยเสวีรัฐ ที่ช่วยงานในห้องปฏิบัติการ

เอกสารอ้างอิง

- เฉลียว ศาลากิจ, เจริญศักดิ์ ศาลากิจ, ชัยณรงค์ คันทพนิต, นิรขรา โรจนแพทย์ และภาวิฉนันท์กลาง. 2541 ลักษณะรูปร่างเซลล์เม็ดเลือดของกวางรูซ่า วารสารเกษตรศาสตร์ (วิทย์.) 32 : 485-494.
- เฉลียว ศาลากิจ. 2540 โลหิตวิทยาทางสัตวแพทย์ พิมพ์ครั้งที่ 1 โรงพิมพ์อักษรสมัย กรุงเทพฯ 211 หน้า.
- ทวีโภค อังควานิช. 2542 สถานภาพช้างป่าในประเทศไทย ใน : โครงการคืนช้างสู่ธรรมชาติ ในพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ (อโนชา พิชัยศิริ,

- บรรณาธิการ) พิมพ์ครั้งที่ 1 ฝ่ายโครงการอนุรักษ์สัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์กองทุนสัตว์ป่าโลก สำนักงานประเทศไทย 32 หน้า.
- ธงชัย งามสันติวงศ์. 2538 SPSS/PC : SPSS for Window. กรุงเทพฯ ลินคอร์น 329 หน้า.
- ศิริชัย กาญจนवासี, ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ และดิเรก ศรีสุขโข. 2540 การเลือกใช้สถิติที่เหมาะสมสำหรับการวิจัย พชรกานต์พับลิเคชั่น กรุงเทพฯ 158 หน้า.
- สุรเชษฐ์ อุษณกรกุล. 2537 สรีรวิทยาการสืบพันธุ์ของช้าง เอกสารประกอบการบรรยายโครงการฝึกอบรมผู้ดูแลสุขภาพช้างเบื้องต้น ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จ.ลำปาง 11 หน้า.
- Brown, I.R.F. and P.T. White. 1980. Elephant blood haematology and chemistry. *Comp. Biochem. Physiol.* 65 B : 1-12.
- Clinkenbeard, K.D. and J.H. Meinkoth. 2000. Normal Hematology of the Cat. in : Schalm's Veterinary Hematology. (Feldman, B.F., Zinkl, J.G. and Jain, N.C. Eds.) 5th edition Lippincott Williams & Wilkins pp.1,064-1,068.
- Jain, N.C. 1993. *Essential of Veterinary Hematology.* Lea & Febiger Philadelphia 417 pp.
- Kramer, J.W. 2000^a. Normal Hematology of Cattle, Sheep and Goats. in : Schalm's Veterinary Hematology. (Feldman, B.F., Zinkl, J.G. and Jain, N.C. Eds.) 5th edition Lippincott Williams & Wilkins pp. 1,075-1,084.
- Kramer, J.W. 2000^b. Normal Hematology of the Horse. in : Schalm's Veterinary Hematology. (Feldman, B.F., Zinkl, J.G. and Jain, N.C. Eds.) 5th edition Lippincott Williams & Wilkins pp.1,069-1,074.
- Lewis, J.H. 1974. Comparative Hematology : Studies on elephants, *Elephas maximus.* *Comp.Biochem.Physiol.* 49A :175-181.
- Meinkoth, J.H. and K.D. Clinkenbeard. 2000. Normal Hematology of the Dog. in : Schalm's Veterinary Hematology. (Feldman, B.F., Zinkl, J.G. and Jain, N.C. Eds.) 5th edition Lippincott Williams & Wilkins pp. 1,057-1,063.
- Schalm, O.W., N.C. Jain and E.J. Carrol. 1975. *Veterinary Hematology.* 3rd edition. Lea & Febiger Philadelphia 807 pp.
- Silva, I.D.and V.Y. Kuruwita. 1993^a. Hematology, plasma and serum biochemistry values in free-ranging elephants in Sri Lanka. *J.Zoo.Wildl.Med.* 24:434-439.
- Silva, I.D.and V.Y.Kuruwita. 1993^b. Hematology, plasma and serum biochemistry values in domesticated elephants (*Elephas maximus ceylonicus*) in Sri Lanka. *J. Zoo. Wildl. Med.* 24:440-444.
- Thorn, C.E. 2000. Normal Hematology of the Pig. in : Schalm's Veterinary Hematology. (Feldman, B.F., Zinkl, J.G. and Jain, N.C. Eds.) 5th edition Lippincott Williams & Wilkins pp. 1,089-1,095.